

LÄRARE

Uppdrag 4. Ortsnamn och landhöjning

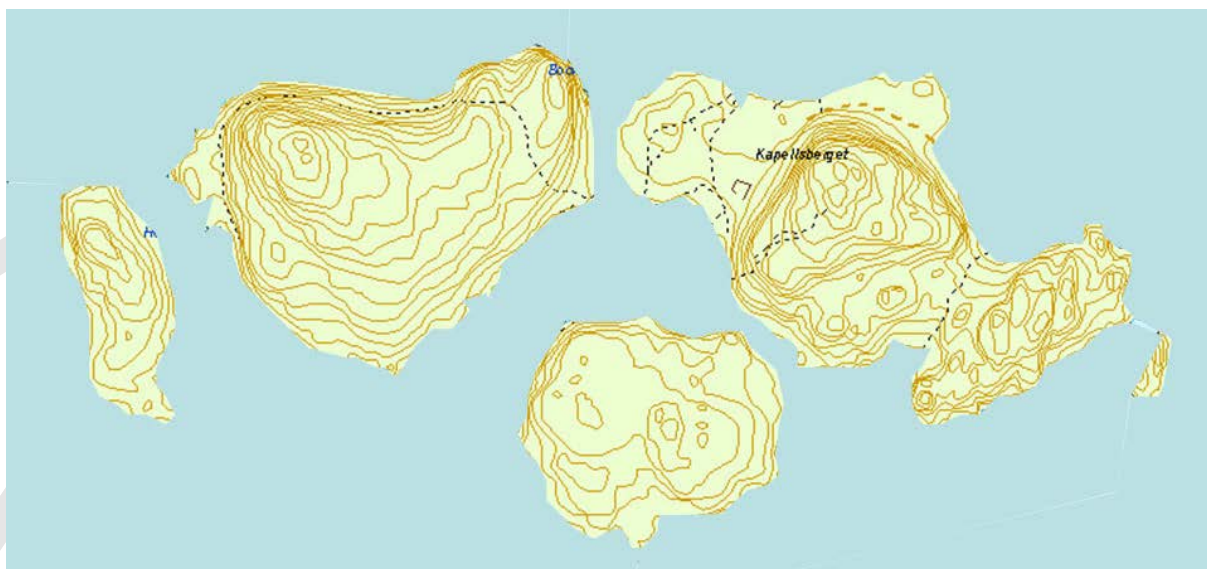
Uppdragets syfte är att få eleverna att förstå hur Ortsnamn kommit till, hur gamla de kan vara samt hur naturen vid tiden för namngivningen av orter/platser såg ut. Likaså att förstå vilken betydelse strandlinjen haft för namngivningen. I detta elevexempel jobbar vi med Trysunda och i handledningen ges ett annat exempel från området vid Öfjärden. Övningen kan göras för många byar/orter i världsarvsområdet.

Material: Det som behövs är en lokal karta med höjdkurvor (5 meters ekvidistans eller mindre) och med bynamn etc. samt faktablad K1, som visar landhöjningstakten. Genom att kombinera dessa kan man räk-

na ut var strandlinjen låg och rita en karta från den tid då byn, fjärden, vattendraget etc. namngavs. Det finns också litteratur om olika byars namngivning och härledning som man kan studera. Bra är också om man har någon äldre karta från 1600-1700-talet från platsen som man kan jämföra med dagens karta.

Att fundera på i grupp!

- Med hjälp av kartan över Trysunda skall ni fundera på när alla tre dalgångar var vattenfyllda?
- Hur gammalt är egentligen namnet och när ledde tre sund in till fiskeläget?

Trysunda avdelas mycket riktigt av tre dalgångar. En är fortfarande idag vattenfylld medan de andra två dalgångarna, den mellan hamnen och Storviken respektive hamnen och Bockviken, genom landhöjningen har blivit trösklar.

LÄRARE

Uppgift 1.

Använd **faktablad K1** och konstruera en tredimensionell landskapsmodell över Trysunda, där ni visar hur det såg ut när Trysunda delades av tre sund. Ni skall sedan presentera er modell.

Utifrån **faktablad K1** och karta kan man räkna ut ungefär när de tre dalgångarna var vattenfyllda. Ritar man in det på kartan så blir det som i bilden nedan!

Man kan även använda Google Earth för att projicera kartor, men det blir inte lika exakt utan där måste man gå in och justera höjdkurvor. Hur man jobbar med Google Earth anges i lärarhandledningen under kapitel 5.2.

Tidpunkten för uppgrundningen när det blir landtungor emellan är på cirka 1150-1200-talet. Ortsnamnet Trysunda är sannolikt från denna tid eller äldre.

Exempel från karta med ekvidistansen 5 m.

1 m = 100 år. 10 m = 1000 år

Ekvidistans = 5 m

LÄRARE

Trysunda från Google Earth år 1000.

Trysunda från Google Earth idag.

LÄRARE

Fotona visar hur eleverna kan jobba med att bygga kartan tredimensionellt. Här görs det på plats just i Björnviken på Trysunda i samband med lärarutbildningar.

Trysunda byggt av blåstång.

Trysunda modellerat i sanden.

Foto: Thomas Brkø

LÄRARE

Uppgift 2.

Uppdragets syfte är att fördjupa kunskapen om fiskeläget och vilka som grundade det och varför. Här används två äldre kartor, från 1704 och 1767, samt faktablad K6. Tanken är att kunna komplettera den modell som eleverna byggt genom att ge mer fakta i presentationen av modellen, t.ex. genom berättande, dramatisering eller liknande.

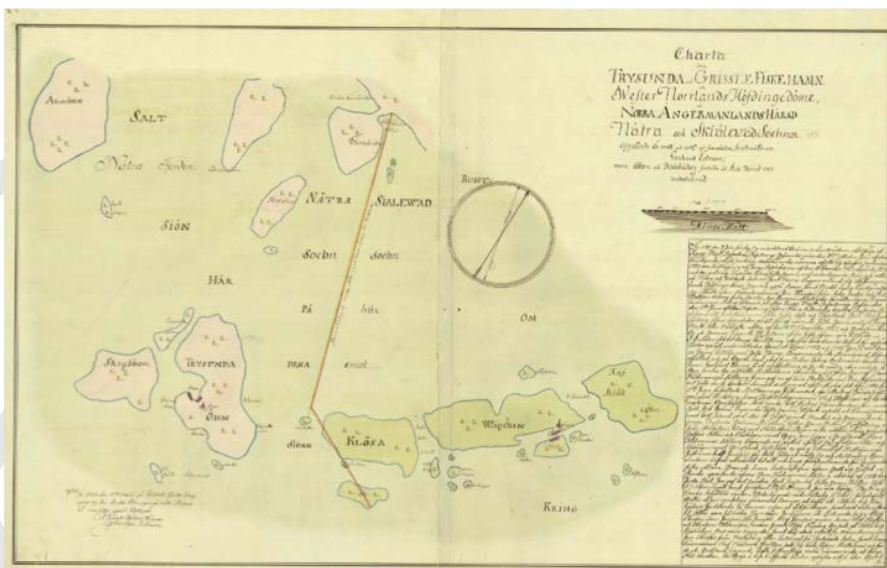
Studera de två äldre kartorna nedan och fundera var på ön fiskeläget anlades på 1500-talet?

1. Hur kan det komma sig att de som grundade fiskeläget kom från Gävle?

2. Finns det fiskelägen på finska sidan i Kvarken som är anlagda av Gävlefiskare?

Karta 1704

Karta 1767

LÄRARE

Uppgift 3.

Presentera

Använd **faktablad K6** och lägg i er presentation av landskapsmodellen in information om varför Gävlefishkarna grundade detta fiskläge.